

2014:60

Båstad kyrka

Tak- och fasadrenovering

Antikvarisk medverkan, 2014

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:60

Båstad kyrka

Tak- och fasadrenovering

Antikvarisk medverkan, 2014
Båstad socken, 1033
Båstad kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2014:60

Omslagsfoto: Kyrkan under arbetet.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Båstad kyrka – tak- och fasadrenovering

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Utförda åtgärder	5
Tak	5
Isolering	7
Fasader	8
Övrigt	9
Iakttagelser under restaureringen	10
Avvikelser från arbetshandlingar	13
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	13
Övriga handlingar med relevans för ärendet	13

Båstad kommun, Båstad markerat.

Båstad, Mariakyrkan markerad med röd pil.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Samtliga av kyrkans takfall har lagts om, varvid knappt hälften av tegelpannorna bytts mot nyttillverkade. Vinden ovan sidoskeppen och koromgången har isolerats med cellulosaisolering. De putsade fasaderna har reparerats och omkalkats och nya hängrännor och stuprör har monterats. Fönstren har renoverats och tornurets visartavla samt en av kyrktupparnas järndetaljer har ommålats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Mariakyrkan, Båstad
Socken	Båstad
Kommun	Båstad
Arbetshandlingar	Magnus Rosén ingenjörbyrå AB, 2014-01-08
Länsstyrelsens diarienummer	2013-02-20, 433-4267-2013
Regionmuseets diarienummer	K12.30-58-2013, 1033
Byggherre/beställare	Båstad-Östra Karups församling
Konsult	Magnus Rosén
Generalentreprenör	MMB i Båstad AB
Underentreprenör	A-plåt, Förslöv (plåt) Bjäre Elmontage, Förslöv (el) Sandå Halmstad AB (måleri) SVD Sand & Blästring AB (blästring) Sjömarkens isolering AB, Borås (isolering) Svenska höjdbolaget AB (byggnadsställning)
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg (inledningsvis Åsa Eriksson Green)
Byggnadstid	Juli–november 2014
Antikvarisk slutbesiktning	2014-11-06
Rapport granskad av	Emelie Petersson

Utförda åtgärder

Tak

Samtliga takpannor har tagits bort på såväl mittskeppet, sidoskeppen och vapenhuset (sakristian) – en sammanlagd yta om ca 1000 kvm. Därefter har underbrädningen lagats med ny hyvelspont i utförande likt befintligt. Även riktning har skett, framför allt på mittskeppets norra takfall, där tidigare ingrepp skapat en markant nivåskillnad mellan västra och östra partierna. I samband med byte av

underbrädning skedde även förstärkning (påsalning) av taksparrar i anslutning till östra vinkeln mellan vapenhuset och södra sidoskeppet. Fästning av nytt virke gjordes med rostfria bultar (fig. 2). Mindre förstärkningsarbeten utfördes även på murremstimret vid norra sidoskeppets mittparti.

Ny underlagspapp (YEP 25000) har därefter lagts, varpå takfallen försetts med ny strö- och bärläkt av sågad gran – nedersta bärläkten försågs dessutom med fågelskydd. Samtliga infästningar av läkter skedde med skruv.

Nyttillverkade takpannor (Laumans, Tyskland) användes på mittskeppets och norra sidoskeppets norra takfall samt på två sjättedelar av koromgången. På övriga takfall användes rengjorda befintliga pannor av typen Weberöd mod. DH63. Se vidare fig. 1. På torntaket skedde utbyte av bristfälliga pannor (Hyllinge, begagnade). Samtliga takpannor fästes mot läkterna med rostfri skruv. Då takfotspannorna på mittskeppet – på grund av ojämnheter i murlivet – på vissa ställen sträckte sig 18 cm ut, skedde limning av pannfalserna i syfte att förhindra lyftande rörelser vid kraftig vind. Limning skedde med transparent fog- och tätningssmassa Tec-7.

Nockpannorna av munktyp återanvändes i möjligaste mån, samt kompletterades med begagnade av likvärdig utformning och kvalité. Nockpannorna skruvades fast mot de nya nockbrädorna. Äldre fästhål i nockpannorna, vilka ej kom till användning vid omfästningen, tätades med Tec-7 för att hindra vatten att tränga in under nock. Innan montering av nockpannorna nätades nockbrädorna med galvaniserat hönsnät, vilket därefter fungerade som armering då nockpannorna fogströks med kalkbruk (fig. 3).

Takpannorna på samtliga trappstegsgavlar kontrollerades och omfästes och skorstenen på mittskeppet sågs över samt tätades mot nocken med ny inskottsplåt av koppar. Plåtanslutningen vid takluckan byttes även, men själva luckan återanvändes.

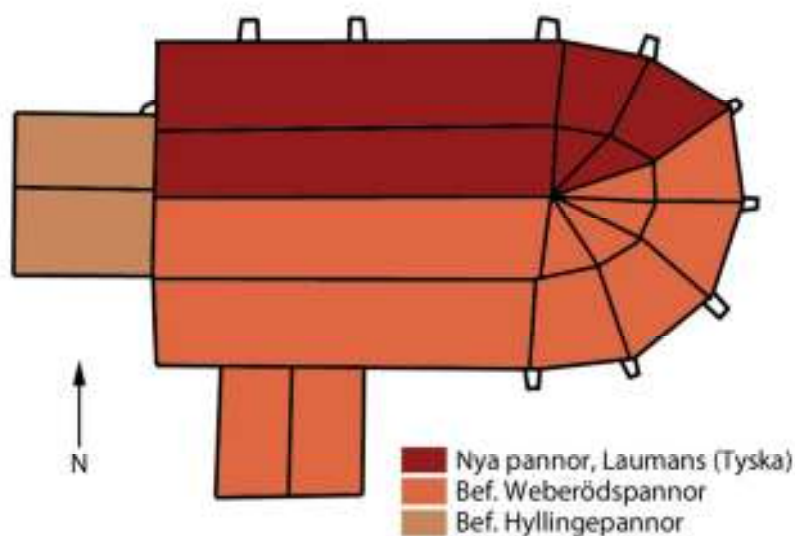

Fig. 1. Takplan över kyrkan, utvisande de olika typerna av takpannor.

Fig. 2. Bytt underbrädning och förstärkning av sparrar, vapenhusets östra takvinkel.

Fig. 3. Fogstrukna nockpannor.

Fig. 4. Takvinkel i koromgången.

Isolering

Vinden på bägge sideskeppen samt koromgången har, efter städning, rensning och borttagning av äldre mineralisolering isolerats genom insprutning med cellulosaisolering, fabrikat Warmfiber. Fyllning har skett till en höjd 0,4–0,5 meter ovan valvhjässorna, med flack utplaning mot murkrönen och väggarna mot mittskeppet. För att skapa åtkomst inför isoleringen uppfördes en reversibel spång ovanför valven (fig. 5).

Fig. 5. Cellulosaisolering på vinden ovanför sidoskeppen och koromgången.

Fasader

Bristfällig kalkputs, t ex större bomsläpp och sprickpartier knackades varsamt ner för hand efter att samtliga kalkputsade fasadytor kolsyreblästrats. Innan vidare arbete tog vid sprutades fasaderna med borrhacol 10, därefter skedde omputsning av de skadade partierna med kalkbruk (Kulekalk) i utförande likt befintligt. Efter avsyn av putslagningarna och kalkvattnig omvittades kyrkan med kalkmjölk (Kulekalk+vatten), påförd med kalkborste i 6–7 omgångar. Efter vittningen duschades samtliga fasadytor med kalkvatten i två omgångar. Det ska nämnas att samtliga putslagningar först vittades i en omgång men dolomitförstärkt kalkmjölk innan den slutliga omvittningen genomfördes (muntlig uppgift, Jan Stark, Sandå).

Koromgångens och norra sidoskeppets strävpelare, vilka är ytterst utsatta för regnvatten, omvittades på de yttre sidorna med sandkalk (Weber) i tre omgångar. Normal vittning med klakmjölk bedömdes inte vara en hållbar lösning.

Tornets blindingar och klerestoriet – det smala väggpartiet mellan mittskeppets takfot och sidoskeppens takrygg – vittades också med sandkalk.

Dikt an längs kyrkans grundmur, under putsnivå, grävdes en ca 50 cm bred och 30 cm djup ränna i syfte att minska fuktuppvandringen i murarna (fig. 11). Rännan fylldes med singel och marknivån utanför rännan nivellerades för att få avrinning från kyrkan. Därefter täcktes gångarna med stenkross (fraktion 0-8).

Fig. 6. Till höger exempel på puts-skada, vänster där om en nylagd skada.

Övrigt

Tornuret – urtavla, siffror och visare – grundmålades i två omgångar med blymönja, därefter två strykningar med linoljefärg av märket Beckers Tradition (urtavlan i svart och visare och siffror i vitt). Innan ommålningen kompletterades först siffran VII, där den sista I:an fallit bort. Ny siffra klipptes ut av plåt.

Merparten av kyrkans träfönster, 11 av 16, grundoljades och ommålades med linoljefärg i ljusgrå kulör i två strykningar efter att ytorna noga rengjorts genom tvättning och slipning och spräckt glas ersatts. Kittning utfördes med linoljekitt. (Övriga fönster ströks efter rengöring en gång med tunn linoljefärg.) Samma målningsbehandling utfördes på tornets ljudluckor och kyrkans ytterdörrar. Synliga takfotsbrädor rengjordes och ströks i två omgångar med linoljefärg. Vid fönstren omfästes även lösa solbänkar.

Den östra kyrktuppen (fig. 7), togs ner och blästrades – utom de delar som är av koppar. Därefter rostskyddsbehandlades järndetaljerna med tre strykningar blymönja (Introteknik AB), för att slutligen målas i två omgångar svart linoljefärg. Arbetet med tuppen, som låg utanför entreprenaden, utfördes av smeden Mattias Björklund, Båstad. Den västra kyrktuppen kontrollerades och befanns vara i bra skick, varför endast smörjning av lagret utfördes.

Tornets samtliga ankarjärn rengjordes och ströks i två omgångar med blymönja, därefter svart linoljefärg i två strykningar.

Hängrännor, rännkrokar, stuprör, svep, fotplåtar, rännदार and inskottsplåtar byttes mot nytillverkade av kopparplåt (de äldre detaljerna var även tillverkade av

koppar). Stuprörens utkastare tillverkades med skarpa vinklar (fig. 12). Även åskledarfästena byttes mot nya av koppar. Ny koppar DNA-märktes.

Själva åskledaren arrangerades om i det att en besynnerlig lösning – där åskledaren kopplats genom tornet via kyrkklockan – togs bort. Nu koppling utfördes traditionellt.

Iakttagelser under restaureringen

I samband med besiktning på norra sidoskeppets vind kunde några murade kanaler noteras i tegelväggen mot mittskeppet. Kanalerna, vars mynning vette mot bottenpartierna i sidoskeppets valvsvicklar, har sannolikt varit avsedda som stöd åt en sedan länge borttagen innertakskonstruktion, dvs som fanns i skeppet innan valven slogs. Det bedöms inte som troligt att kanalerna skulle utgöra bomhål till byggnadsställningar – därtill är de allt för djupa och bearbetade/väl murade. I dagsläget, med den nya cellulosaisoleringen på plats, går det inte att vidta några närmare undersökningar av konstruktionen med mindre än att isoleringen tillfälligtvis sugts ut.

Diskussionen uppkom under ett byggmöte huruvida kyrktupparna eventuellt varit förgyllda eller ej. Vid en närmare besiktning visade det sig att så inte varit fallet. Däremot fanns årtalen då tupparna tillverkats instansade i kopparplåten; västra tuppen 1874 och östra tuppen 1894.

Under tornets tegeltak dolde sig ett skivtäckt plåttak. Antikvariskt medverkande informerades inte om detta under arbetet med torntaket, utan uppgiften lämnades av generalentreprenören efter att torntaksarbetet var avklarat.

Generellt sett kunde det konstateras under arbetet att mittskeppets takkonstruktion var i bättre skick än sidoskeppens.

För att ge ett enhetligt intryck av kyrkans tak, sett från Båstads centrala genomfartsväg, ”drogs” Weberödspannorna på koromgången, vilka uppvisar en utvecklad patina i jämförelse med de nya pannorna, en bit över mot norra sidoskeppet (fig. 1).

Fig. 7. Östra kyrktuppen.

Fig. 8. Västra kyrktuppen.

Fig. 9. Kyrkan efter arbetet. Vy mot nordväst.

Fig. 10. Kyrkan efter arbetet. Vy mot sydöst.

Fig. 11. Den grävda rännan längs med kyrkans grund, innan återfyllning med singel.

Fig. 12. Nytt stuprör med skarpa vinklar.

Avvikelser från arbetshandlingar

Målaren ersatte på eget initiativ föreskrivet fabrikat vad gäller linoljefärg, från Ottossons till Beckers tradition. Avvikelsen är att betrakta som ringa.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är väl utförda efter byggnadens egna förutsättningar. Kyrkans kulturhistoriska värden bedöms inte ha minskat i samband med åtgärderna.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

2013-02-31	Länsstyrelsens tillståndsbeslut
2013-12-10	Ansökan om yrkoantikvarisk ersättning (KAE)
2014-01-08	Förfrågningsunderlag, Magnus Rosén
2014-05-12	Startmötesprotokoll
2014-07-03	Syn före byggstart
2014-08-13	Byggmötesprotokoll 01
2014-09-03	Byggmötesprotokoll 02
2014-09-24	Byggmötesprotokoll 03
2014-10-15	Byggmötesprotokoll 04
2014-11-13	Utlåtande över slutbesiktning

Kristianstad 2014-12-15

Jimmy Jublin Alftberg

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9 ½ sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jakobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård – putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsjö kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altaruppsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka – invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibyggnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
42. Eslövs kyrka – utvändig renovering, Eslövs sn, AM, Petter Jansson, Linn Ljunggren, 2014
43. Vittskövle slott 2014, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggnadsark-dokumentation

44. Häglinge kyrka – mögelsanering, etapp I, Häglinge sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
45. Silvåkra kyrka – nytt styr- och reglersystem för värme, Silvåkra sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
46. Sankt Peters klosterns kyrkogård, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014
47. Norra Grönby mölla – vingar på plats, Grönby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
48. Hammarlunda mölla – ny segelbana, Hammarlunda sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
49. Övraby mölla – bockhuvudplanka och vridkrans, Övraby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
50. Starby kyrka – tak, mur och klockbocken, Starby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2013
51. Västerstad kyrka – brandlarm, Västerstad sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
52. Långaröd kyrka – brandlarm, Långaröd sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
53. Uppåkra kyrka – sanering under bänkkvarter, Uppåkra sn, AM, Petter Jansson, 2014
54. Västra Broby kyrka – utvändig renovering, Västra Broby sn, AM, Anna Rabow, 2014
55. Östra Sallerup kyrka – Brandlarm, Östra Sallerup sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
56. Östraby kyrka – Brandlarm, Östraby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
57. Bondrumsgården 2014, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
58. Annelövs kyrka – utvändig renovering, fasader och tak, AM, Kerstin Börjesson och Petter Jansson, 2011
59. Strömsborgs ullspinneri – rekonstruktion av vattenhjul, Osby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2013-2014
60. Båstad kyrka – tak och fasadrenovering, Båstad sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014

